

FRANSUZCHA SHAXSSIZ IBORALARDA “ IL ” OLMOSHINING XUSUSIYATLARI

Rasulova Mohinur Shahobiddin qizi

SamDCHTI magistranti

ANNOTATSIYA

Maqola “Fransuzcha shaxssiz iboralarda “il” olmoshining xususiyatlari” to‘g‘risida bo‘lib, bu mavzu ko‘pgina tilshunoslar tomonidan tahlil qilingan.

Aynan fransuz tili nutq jarayonida, badiiy asarlarda shaxssiz iboralar juda keng foydalaniladi. Bu jarayon esa tilning o‘ziga xosligini ko‘rsatadi. Shaxssiz iboralarni chuqur tahlil qiladigan bo‘lsak “il” olmoshining o‘rni juda muhim ekanligini ko‘rishimiz mumkin.

Kalit so‘zlar : neytral olmosh, shaxssiz shakl, struktura, shaxssiz fellar, haqiqiy ega, olmoshlar.

KIRISH

Maqolada fransuz tilida ko‘p ishlatiladigan shaxssiz iboralarda “il” olmoshining o‘rni, o‘ziga xos xususiyatlari misollarda tahlil qilingan. Fransuzcha shaxssiz iboralarni “il” va uning vazifasini bajaruvchi detirminativlarsiz hosil qila olmaymiz. “il” zohiriy ega bo‘lib uni o‘rnidani boshqa olmoshlar(je,tu,elle) ishlatilmaydi. Bu olmosh shaxssiz iboralarning o‘zgarimas va nozik qismi bo‘lib hisoblanadi.

ASOSIY QISM

Ba’zi fe’llar faqat ma’nosiga ko‘ra, 3-shaxs birlikda, neytral olmosh, “il”. bilan qo‘llaniladi. “il” olmoshi fel bilan birga kelib hech qanday shaxs va narsani bildirmaydi. Misol uchun “Il pleut ce matin”, “Bugun tongdan yomg‘ir yog‘moqda”. Biz bu gapdagi “il” olmoshi o‘rnida boshqa shaxslarni ishlata olmaymiz yani “Men, sen yog‘moqdasan” deya olmaymiz. Shaxssiz iboralarda olmoshli ega grammatikaga ko‘ra ma’nosizdir, chunki u fe’l bilan ifodalangan harakatning kelib chiqishida bo‘lishi mumkin bo‘lgan har qanday qo‘shimcha lingvistik haqiqatga murojaat qilmaydi. Shaxssiz shakldagi “il” olmoshining o‘ziga xos xususiyati, allaqachon sezilganidek, u hech qanday ob’ektni ifodalamasligi va hech narsaga ishora qilmasligidan iborat. Quyidagi uchta ketma-ketlikga diqqatimizni qaratib ularni solishtiramiz.

1) Un avion ennemi a survolé le territoire de notre pays mais il n’a pas encore été identifié.

Mamlakatimiz hududidan dushman samolyoti uchib o'tdi, ammo u hali aniqlanmagan.

2) Le gagnant du maillot jaune a été trouvé positif au teste anti-doping et il a été disqualifié.

Sariq forma g'olibi antidoping testi uchun ijobiy deb topildi va u diskvalifikatsiya qilindi.

3) Il pleut à verse depuis des jours et cela fait que toute la région en souffre.

Bir necha kundan beri kuchli yomg'ir yog'moqda va bu butun mintaqaning azoblanishiga sabab bo'lmoqda.

Sintaktik nuqtai nazardan, uchta ketma-ketlik quyidagicha ikki toifaga bo'linadi: birinchi va ikkinchi ketma-ketliklarda shaxs qurilishlari mavjud uchinchi ketma-ketlikda shaxssiz qurilish mavjud.

Ketma-ketliklar 1 va 2 o'z tarkibida III-chi shaxs **il** olmoshini qabul qilgan. Bu gaplarning haqiqiy egalari samolyot va g'olib so'zlaridir.

Uchinchi gapda **il** olmoshi shaxs bo'lmagan shaxsni ifodalovchi egadir. Gapning ikkinchi egasi **cela** ko'rsatish olmoshi bo'lib kelmoqda

"Il" shaxssiz olmosh bo'lib, boshqa olmoshlar bilan belgilangan olmoshlarga qarshi qo'llaniladi. Biz nutq jarayonida ishtirok etayotgan (je) men yoki (tu) sen ni osongina aniqlashimiz mumkin, lekin shaxsiz shakil (il) u ni aniqlash biroz murakkab holatdir. Shaxs bo'lmagan shaxs (il) u uchinchi shaxs uchun ishlatiladigan il, boshqa tilshunoslar esa uni shaxssiz qurilishning ma'nosiz(il)li deb hisoblashadi. . Shaxssiz stukturaning fe'l-atvoriga kelsak, u turli mezonlarga ko'ra turli sinflarga tegishli bo'lishi mumkin. Masalan, mezonlardan biri fe'l ishlatilgan predmetning shaxssiz yoki shaxsiy xarakteri bo'lishi mumkin va aniqlik talab etiladi: shaxssiz shakl bu ob-havo fe'llari yoki vaqt bilan bog'liq iboralar bilan birga keladigan shakl, shaxsiy sub'ekt-bu aloqada ishtirok etayotgan shaxsning olmoshi (men/siz, biz/siz) yoki aloqa holatida bo'lmagan shaxsning o'rnini bosuvchi shaxs yoki har qanday shaxsga havola sifatida ega bo'lgan shaxs (u, ular/ular).

Ushbu vaziyatda shaxssiz tuzilish fe'llari ikki sinfga bo'linadi, ularning birinchisida meteorologik , ob-havo sharoitlarini belgilaydigan va vaqt fe'llari : Il pleut à verse. / Il fait un vent à décorner les boeufs. / Il est tard. va ikkinchisida shaxsli va shaxsiz shakilni qabul qiladigan fe'llar arriver, convenir Cette solution me convient à merveille. Il convient qu'on lui envoie un message de condoléances.

Xuddi shu sinflar boshqa tilshunoslar tomonidan ichki shaxssiz fe'llar sinfi (il faut, il est question de, il pleut, il semble, il paraît ils'agit) va shaxssiz qurilishlar (arriver, se passer, convenir, se dire, etc.) ga bo'lingan. Shunday qilib, shaxssiz tuzilmalarga mos keladigan fe'llarning tasnifi hali ham mavjud; ya'ni fe'llarni ular qabul qilgan egaga ko'ra tasniflash: **il** tomonidan amalga oshirilgan predmetga ega bo'lgan shaxssiz fe'llar va cela yoki uning variantlari tomonidan amalga oshirilgan predmetga ega bo'lgan shaxssiz fe'llar mavjud (ce, ceci, ça, ç'). Birinchi toifada meteorologik fe'llar, fe'llar bilan qurilgan shaxssiz iboralarning bir qismi bo'lgan fe'llar arriver, exister, résulter va hokazo kabi shaxsiy va shaxssiz ikkala konstruksiyani qabul qiladigan fe'llar. Ikkinchi toifaga o'zlarining predmeti bo'lgan fe'llar kiradi ce,/ cela :Meni hayratga soladigan narsa uning yaxshi kayfiyatidir. Ce qui m'étonne c'est sa bonne humeur. Meni hayratga soladigan narsa uning yaxshi kayfiyatidir.

Il a réussi. C'est formidable. U muvaffaqiyatga erishdi. Bu ajoyib.

Shubhasiz, biz fe'llarni tasniflash bo'yicha munozaraga kirishmaymiz, ammo shunga qaramay, biz quyidagi fikrni bildiramiz: yuqorida aytib o'tilgan tasniflar fe'llarning har xil turlarini farqlash uchun bitta mezondan foydalanadi, bu esa bahslashish qiyin bo'lgan tasniflarga olib keladi. Shaxssiz tuzilishdan foydalanishga kelsak, **il** olmoshi ayniqsa imtiyozli fan sifatida ixtisoslashgan tillarda qo'llaniladi :

1) Il n'est pas inutile de rappeler ici un des principes essentiels de l'emploi rationnel du chariot à fourche.

Bu yerda vilkalar ko'taruvchi yuk mashinasidan oqilona foydalanishning muhim tamoyillaridan birini eslash kerak emas.

2) Il est d'usage pour les poutres roulantes de ne pas dépasser les flèches supérieures.

Rolling nurlari uchun yuqori o'qlardan oshmasligi odatiy holdir.

3) Il ne faut pas raccourcir une chaîne en employant des boulons ou en faisant des noeuds.

Boltlar yordamida yoki tugunlarni bog'lash orqali zanjirni qisqartirmang.

4) Chaque fois que la chose est possible, il est recommandé de serrer la pièce à percer dans un étai.

Iloji bo'lsa, ishlov beriladigan qismni burg'ulash uchun mahkamlash tavsiya etiladi.

5) On a trouvé que, pratiquement, il suffit de trois ou quatre vitesses. Amalda uch yoki to'rtta tezlik etarli ekanligi aniqlandi.

6) Il arrive fréquemment dans la pratique que chacun des membres d'un système articulé plan ne porte que deux pivots.

Amalda tez-tez sodir bo‘ladiki, planar bo‘g‘inli tizim a‘zolarining har biri faqat ikkita burilishni amalga oshiradi.

Shaxssiz tuzilishga predmet fe‘l bilan birga, misollardagi kabi infinitiv tomonidan hosil qilingan shaxssizning ketma-ketligi(1), (2), (3) va (4), yoki so‘z turkumlar iborasi, masalan (5) yoki misoldagi kabi butun bir jumla (6) kiradi.

Bunday tuzilishni an‘anaviy tahlil qilish faqat shaxssiz burilish fe‘li atrofida qurilgan jumla tuzilishi haqida ma‘lumot berishi mumkin. Shunday qilib, sintaktik nuqtai nazardan, shaxssiz tuzilish odatda fe‘l atrofida guruhlanadi (Il pleut, il neige, il grêle) va shaxssiz olmosh il ega funksiyasini bajaradi. Ushbu fe‘l bo‘lishi mumkin ikki aktansial agar u metafora bilan ishlatilsa. (Il pleut des balles sur le champ de bataille, Il pleuvait d’injures sur le stade). To‘ldiruvchi otli (7),yoki olmosh (8)shaklida bo‘lishi mumkin. 7. Il faut revenir sur la décision prise hier soir. 8. Il le faut.

Biz biladigan fe‘llar bilan qilingan shaxssiz konstruktsiyalarning o‘ziga xos xususiyatlaridan birini eslatib o‘tamiz ikki tomonlama qurilish, shaxsiy va shaxssiz: (10) Il arrive des malheurs à tout moment. (11) Des malheurs arrivent à tout moment. . Il (10) shaxssiz jumla o‘zgartirilishi mumkin bo‘lgan shaxsiy qurilishda belgilangan haqiqiy ega, des malheurs (11) ning yo‘naltiruvchisi sifatida qaralishi mumkin. Haqiqiy ega (baxtsizliklar) (10) ob‘ekt to‘ldiruvchisi holatida kelayapti.

XULOSA

Xulosa qilib “il” to‘g‘risaida quyidagi fikirlarni aytishimiz mumkin =: shaxssiz tuzilish fe‘llari ikki sinfga bo‘linadi, ularning birinchisida meteorologik, ob-havo sharoitlarini belgilaydigan va vaqt fe‘llari. “il” ko‘makchi olmoshi bo‘lib, o‘zidan keyingi so‘z turkumlarini ega bilan moslashishiga xizmat qiladi. Uni ma‘lum nom bilan almashtirish, uning mustaqil shaklini olish rod va son jihatidan farqlash mumkin emas. Sintaktik nuqtai nazardan, shaxssiz tuzilish odatda fe‘l atrofida guruhlanadi (Il pleut, il neige, il grêle) va shaxssiz olmosh il ega funksiyasini bajaradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI: (REFERENCES)

1. Adam J-M., La linguistique textuelle, Armand Colin, Paris, 2008.
2. Ашуров , Ш. Лексические особенности английских эквивалентов узбекских пословиц, передающих национальные ценности. Зарубежная лингвистика и лингводидактика. 1, 1 (янв. 2023), 1–10. DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss1-pp1-10>
3. Mortureux. M.F, La lexicologie entre langue et discours. Armand Collin VUEF, 2001. –P. 188.

4. Spence, N.C.W. Composé nominal, locution et syntagme libre // La Linguistique. – Paris, 2006. - 2. – P. 4-24.
5. Маматов А.Э., Очерки по французской фразеологической стилистике, Ташкент, 1989.
6. Suvonova N. Matn tahlili. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. –Samarqand, SamDCHTI nashri, 2010. –В. 13. / - 47 b. https://arm.samdchti.uz/library/book_view/117
7. Сувонова Н. 2023. Коммуникативно-прагматические особенности императивных паремий (на материале французского языка). Зарубежная лингвистика и лингводидактика. 1, 1 (январь. 2023), 20–28. DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-3701-vol1-iss1-pp20-28>